

HELIKON

No 1/1997

Pirjo Hassinen

VOIMANAISET

Romaani kolmesta naisesta ja rakkaudesta, vahvuudesta josta tulee pakovarma vankila. Ovh. 154,-

Olli Jalonen

KENEN KUVASTA KERROT

(kun kerrot itsestäsi). Romaani naisesta, yksinäisyydestä ja ykseydestä. Ovh. 168,-

Paavo Rintala

FAUSTUS

Nykyajan Faustit elävät paholaisen aikaa – romaani Euroopasta. Ovh. 155,-

Pekka Suhonen

ROOLI JA KOHTALO

Kolme naista – esseitä julkisuuden näyttämöltä. Ovh. 154,-

Jouko Turkka

NYT ALKOI ELÄMÄ

Romaani nuoresta miehestä ja naisen seksuaalisuudesta. Ovh. 135,-

Antti Tuuri

SUOMI ELÄÄ METSISTÄÄN

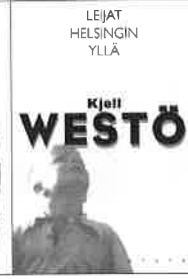
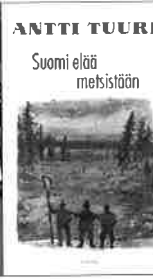
Karjalan helmijoilta Berliinin diplomaattipiireihin. Novelleja ihmisistä ja muutoksista. Ovh. 145,-

KIRJOJEN SUOMI

Toimittanut Juhani Salokannel

Topeliuksesta Rosa Liksomiin.

Kirjojen kirjan rinnakkaisteoksessa kirjallisuudentuntijat esittelevät sytyttävintä kotimaista kirjallisuutta. Ovh. 330,-

Kjell Westö

LEIJAT HELSINGIN YLLÄ

Romaani helsinkiläisestä Bexarin perheestä, mammonasta neuvonantajana. Ovh. 174,-

HELIKON

tässä numerossa

Nekromantiaa ja pyhiä kieliä
Tua Korhonen

Tuntematon Sofokles krokotiilin kidassa
Jaakko Frösén

Inte endast Sappho
Jeannette Lindblom

Tutkimuksellisia kuulumisia Ateenasta
Jari ja Petra Pakkanen

Villa Lanten kuulumiset
Päivi Setälä

Uutisia ja tapahtumia kerännyt
Martti Leiwo

Kansi: Martti Leiwo

Valokuvat: Martti Leiwo, Hilla Tarjanne

Piirrokset: Petra Pakkanen

Pääkirjoitus

HELIKONIN tyyli ja sisältö alkavat hahmottua. Lehti ilmestyy siis neljä kertaa vuodessa ja se sisältää artikkeleita tavalliseen tapaan, mutta yhdistysten uutisointia pyritään saamaan entistä enemmän lehteen korvaamaan jäsenkirjeitä. Tällaista materiaalia voikin toimittaa suoraan päätoimittajalle tai jollekin toimituskunnan jäsenelle. Seuraava numero ilmestyy huhtikuun lopulla.

Monet tietävät, että latina oli keskeinen akateeminen kieli myös Suomessa Turun akatemian aikoina. Kreikkaakin kuitenkin kirjoitettiin ja opetettiin yhtenä "pyhistä kielistä", vaikka monia kieliä osaavia henkilöitä saatettiinkin epäillä jopa noituuden harjoittamisesta. Kreikan opetuksen alkuvaiheista Suomessa kirjoittaa **Tua Korhonen**. **Jaakko Frösén** puolestaan valaisee antiikin materiaaliin liittyvän tiedottamisen ongelmia artikkelissaan. Hieman väärin muotoiltu uutinen saattaa saada aikaan maailmanlaajuisen uutisankan, jonka korjaaminen on vaikeampaa kuin luulisikaan.

Jeannette Lindblom on etsinyt antiikin unohdettuja naiskirjailijoita. Usein luullaan, että vain miehillä oli mahdollisuus harjoittaa kirjallisia töitä, joiden edellytyksenä oli lähes aina riittävä taloudellinen asema ja tarpeeksi vapaa-aikaa. Luulo ei kuitenkaan tässäkään tapauksessa ole tiedon väärti, sillä nimeltä tunnettuja naiskirjailijoita on sentään aika lailla. Antiikin tekstien säilyminen nykyaikoihin asti on sitten kokonaan toinen asia, johon voidaankin palata myöhemmin.

Kreikassa on tapahtunut paljon antiikintutkimuksen ja erityisesti arkeologian piirissä. Näistä asioista kirjoittavat Ateenassa työskentelevät **Jari** ja **Petra Pakkanen**. Kohutuinen uutinen tuli tietoon kuitenkin vasta muutama viikko sitten. Aivan Ateenan konservatorion vierestä, läheltä bysanttilaista museota löytyi kaivauksissa kolmesataaluvulle eKr. ajoittuva palestra vastaavan varhaisroomalaisen alapuolelta. Valtavan julkisuuden saanut löytö nimettiin heti vuosikymmen merkittävimmäksi ja yhdistettiin paikkaan, jossa Aristoteles opetti. Onko Aristoteleen Lykeion vihdoinkin löytynyt? Jäämme odottamaan tarkempia tietoja.

terveisin

NEKROMANTIAA JA PYHIÄ KIELIÄ

Kreikan opetuksen alkuvaiheita Turun akatemiassa

Tua Korhonen

“Sinä näet kahta vertaa enemmän, kun osaat kieliä.” Näin kirjoitti Simon Paulinus, Turun akatemian järjestyksessä viides pyhien kielten professori, gratulaatiossaan (onnittelukirjoituksessa) opiskelija Johannes Fortheliukselle tämän *respondoimaan* väitöskirjaan vuonna 1685.

Pyhiä kieliä

Ajatus vieraista kielistä maailman-kuvamme ja käsitteellisten raken-teittemme laajentajina koskee varmas-ti minkä tahansa kielen oppimista. Mutta Paulinuksen tarkoituksena oli korostaa nimenomaan pyhien kielten eli kreikan ja heprean taitamista lati-nan, joka oli puolestaan viisauden eli *sofian* kieli, rinnalla. Mainitun proosagratalaation tekee erityisen mielenkiintoiseksi se seikka, että Paulinus kirjoitti sen kreikaksi.

Suomen vanhin kirjallisuus, josta viime vuonna ilmestyi juuri uusi bibliografia aina vuoteen 1700 saak-ka, on kirjoitettu pääasiassa latinaksi, ruotsiksi ja suomeksi. Latina yleis-eurooppalaisena tieteen kielenä (*lingua erudita*) ja sen aktiivinen hal-litseminen oli tuon ajan yliopistojen, kuten Turun akatemiankin, eräs perus-tavoitteista. Sen tuloksena meillä on runsaasti jopa kaunokirjallisesti mie-lenkiintoisia latinalaisia tekstejä. Miten sitten oli kreikankielisten tekstien lai-ta? Minkälaiset puitteet kreikan-opetuksella oli?

Kun Turun akatemia v. 1640 pe-rustettiin, sen alkujaan 11 professuurin joukossa oli myös kreikan profes-suuri – tosin osana ns. pyhien kielten professuurin virkaa. Nimitys vaihteli: joskus puhuttiin kielten, joskus pyhi-

en kielten, joskus itämaisten kielten tai kreikan ja itämaisten kielten profes-suurista. Virka oli alaltaan hyvin vaativa, kreikan lisäksi se edellytti professorilta luentoja myös Vanhan testamentin hepreassa ja arameassa (eli ‘kaldeassa’) sekä vanhojen raa-matunkäännösten syyriaa ja arabiaa.

Oma professuuri kreikalle

Näin ei ilmeisesti alun perin ollut tarkoitus, vaan kreikan kielelle oli suunnitteilla oma professuuri, Upsa-lan yliopiston malliin. Turun akate-mian perustamiskirjassa kreikan kie-len professorin vaatimukset määri-teltiin niin, että hänen oli ohjattava opiskelijoita myös pakanallisten kir-jailijoiden pariin, koska antiikin kir-jailijoiden ilmaisu kypsyttäisi opis-kelijain makua. Olisi siis esiteltävä an-tiikin ajan tyylintaitajia historian-kirjoittajien, puhujien, filosofien ja runoilijoidenkin parista. Kreikan suul-lista ja kirjallista taitoa ei pidetty vält-tämättömänä.

Kreikan kielen oma professuuri ei kuitenkaan toteutunut vaan se yhdis-tettiin itämaisten kielten profes-suuriin. Jotkut tuolin haltijat valitti-vatkin työ määrän valtavuutta. Käytän-nössä riippui paljolti kulloisenkin pro-

fessorin omista kyvyistä ja paino-tuksista, millaiseksi opetusohjelma muodostui ja mihin kieliin keskityttiin. Vaikka ainakin professuurin alkuvai-heissa opetus käsitti lähinnä Uuden testamentin kreikkaa ja Vanhan testa-mentin hepreaa, kreikkaa silti opetet-tiin – kuten Upsalassakin – filo-sofisessa tiedekunnassa eikä teolo-gisessa, vaikka tavoitteena oli lähinnä pappien tarvitsema kreikantaito.

Taikauskoa ja kabbalistiikkaa

Ensimmäisenä pyhien kielten pro-fessorin virkaa hoiti turkulainen **Martin Stodius**, Wittenbergistä val-mistunut maisteri ja toisen, Eskil Petraeuksen johtaman, raamatun-käännöskomitean jäsen (1938–1942). Stodius oli toiminut Turun kymnaasin kreikan kielen lehtorina ja kymnaasin muututtua Turun akatemiaksi, hänen lehtoraattinsa vaihtui professuuriksi. Stodiuksen jälkimaine on ristiriitainen: toisaalta hän eteni urallaan teologian professoriksi (1654–1660) – professuuriin, joka oli akatemian tavoitelluin – ja hänellä oli tukenaan mahtavia suosijoita kuten kreivit Pie-tari Brahe ja Axel Oxenstjerna. Hän toimi niin akatemian rehtorina kuin Turun tuomiokapitulin jäsenenäkin. Toisaalta hän sai jatkuvasti eri vaihees-sa uraansa erilaisia syytteitä harha-oppisuudesta. Häntä syytettiin mm.

kabbalistiikan harrastamisesta ja opiskelijoiden turmelemisesta, koska hän muka opetti heille okkulttisia taitoja sekä järjesti luonaan salaisia kollegioita. Lisäksi epäiltiin, että hänellä oli oma *spiritus familiaris*, palvelushenki, ja että hän harrasti jopa neoromantiaa, kuolleitten esiin manaamista. Vain hänen vaikutusvaltaisten suosijoittensa väliintulo esti Stodiuksen erottamisen teologian professorin virasta v. 1656. Stodiuksen vaino kertoo osaltaan protestanttisen puhdasoppisuuden ilmapiiristä, joka reagoi nopeasti kaikenlaiseen luuloteltuun harhaoppisuuteen erilaisin sanktioin myös akateemisessa maailmassa. Erityisesti 1600-luvun loppupuoli oli Suomessa myös noitavainojen aikaa, jolloin papit herkästi maalailivat piruja seinille.

Syytteissä oli jotain peräinkin. Stodiuksen kirjasto sisälsi Michael Paletzin kabbalaa käsittelevän kirjan, jonka hän aluksi väitti perineensä isältään, Turun linnan käskynhaltijalta (eräiden toisten lähteiden mukaan isä oli linnankirjuri). Toisessa kuulustelussa Stodius myönsi kuitenkin tutustuneensa juutalaiseen mystiikkaan jo Wittenbergissä ja saaneensa kirjan eräältä opiskelijalta, joka myöhemmin surmattiin. Hän oli lainannut kirjaa Arvid Fortheliukselle, pian maisteriksi valmistuvalle opiskelijalle ja luottanut tämän arvostelukykyyn. Juuri Forthelius oli kuitenkin niiden vuonna 1653 promovoitujen joukossa, joiden epäiltiin harrastaneen noita-konsteja valmistuakseen maistereiksi. Kuvaavaa on, että syytteen vastavalmistuneita maistereita vastaan olivat nostaneet hylätyt opiskelijat. Paletzin kirjan teki vielä erityisen raskauttavaksi todistuskappaleeksi Stodiuksen harhaoppisuudesta myös se seikka, että kirjaan oli kirjoitettu Stodiuksen ja seitsemän opiskelijan nimet – mitäpä muuta se merkitsi kuin salaista, mustaa magiaa harrastavaa piiriä? Konsistorin mielestä tämänkaltaisen

kirjallisuuden hallussapito ja sen edelleen lainaaminen ei sopinut Turun akatemian professorille. Stodius häpäisi siten uuden yliopiston maineen. Kreivi Oxenstjerna tiedotti tapauksesta Pietari Brahelle, jonka kirje ehkäisi konsistorin erottamisaikheet v. 1656. Stodius aiottiin erottaa myös seurakunnasta: hän olisi menettänyt kirkonpenkkkinsä. Kreivi Brahen järkevä ja sovitteleva kirje todisti Stodiuksen elämän nuhteettomuutta ja kreivi totesi sitä paitsi, ettei suuremmista kirjakokoelmista tämänkaltaisten kirjojen löytyminen ollut ollenkaan harvinaista. Jupakkaan saattoi liittyä akatemian sisäisiä intrigejä, taistelua virkapai-koista, vaikka teologian professorin opillinen puhtaus sinänsä katsottiin tärkeäksi asiaksi. Suomessa puhdasoppisuus sai kuitenkin naurettaviakin muotoja. Esimerkiksi Ruotsissa palveli Juhana-herttuan kansliassa Johannes Bureus, joka avoimesti kirjoitti (painatti tosin osin omalla kustannuksellaan) kabbalistiikkaa käsitteleviä kirjoja saamatta siitä syytteitä.

Nopea oppiminen epäilyttävää

Vastaava tapaus Stodiuksen uralla oli sattunut jo aiemmin, vuonna 1644, jolloin hän oli vielä pyhien kielten professori. Kirkkonummelaisen opiskelijan Erik Michelsonin vanhemmat olivat valittaneet piispa Rothoviukselle, että heidän poikansa oli tullut mielipuoleksi, kun Stodius oli opettanut pojalle okkulttisia taitoja. Stodiuksen mukaan kyse oli vain luonnonmagiasta (*magia naturalis*): hän oli näyttänyt kuinka sytytetään

tuli polttolasin avulla ja kuinka tehdään näkymätöntä mustetta sekoittamalla alunasuoloja veteen. Kokeellinen luonnontiede oli 1600-luvun Suomessa vielä niin lapsenkengissä, että jopa tällaiset kotitaukurin temput aiheuttivat epäluuloa. Myös Sigfridus Aronus Forsius, kuuluisa almanakalaatija, sai kärsiä maineestaan 'noita-temppujen' tekijänä.

Liikkui myös huhuja siitä, että eräs Stodiuksen oppilas oppi ällistyttävän helposti raamatusta kokonaisia lukuja ulkoa. Nopea oppiminen herätti siis epäilyksiä. Näin sattui myös v. 1661, kun Henrik Eolenius -nimisen Turun akatemian opiskelijan kerrottiin olevan hämmästyttävän taitava niin latinan, kreikan, heprean kuin syriän kielessä. Stodius, vaikka tuolloin jo teologian professori, oli mukana tässäkin jutussa: Eolenius oli saanut v. 1660 alkeisopetusta ja oppimateriaalia syriän ja arabian kielissä juuri Stodiukselta. Eoleniuksen poikkeuksellisen kielitaidon arveltiin olevan yliluonnollista perua ja opiskelijaa syytettiin sopimuksesta itse pääpoholaisen kanssa. Eolenius alistettiin piinalliseen kuulusteluun, jossa ilmeni, että huhuttu kielitaito olikin suuresti liioiteltu. Sen sijaan Eolenius tunnusti, että hän oli luvannut opettaa eräälle toiselle henkilölle keinon kuinka kieliä opitaan helposti ja vaivattomasti. Tuntuu omituiselta, että tämä oli riittävä syy tuomita Eolenius kuolemaan. Rangaistuksen määrittämisessä vedottiin raamattuun (3. Moos. 20:27): "Jos jossakussa mieheessä tai naisessa puhuu vainaja- tai tietäjähenki, hänet on surmattava." Onneksi Pietari Brahen väliintulo pelasti edes Eoleniuksen hengen, vaikka hänen akateeminen uransa oli lopussa. Tapaus kertoo jotakin myös suhtautumisesta kieltenoppimiseen: vieraat kielet koettiin niin vaikeiksi, että tarvittiin jopa poppa-konsteja niiden salojen avautumiseksi. Ehkä se kertoi myös pyhien kielten opetuksen tasostakin.

Stodius pedagogina

Millainen Stodius oli sitten pedagogina? Useaan otteeseen hän oli virkavapaalla: aluksi raamatunkäännöstyön ja sitten rehtorina toimimisen vuoksi. Lisäksi hän avusti ensimmäisen suomen kieliopin laatimisessa Eskil Petraeusta, jolle ruotsalaisena suomi oli vieras kieli – kielioppi valmistui vuonna 1649. Teologian professori Johannes Terserus toimi usein Stodiuksen sijaisena. Professuurinsa alkuvuosina Stodius opetti pelkästään kreikan kielioppia Terseruksen opettaessa hepreaa. Vuoden 1649 luento-ohjelmassaan hän lupasi jatkaa opetusta Paavalin korinttolaiskirjeestä ja pitää kreikan tyyliharjoituksia. Vuonna 1645 hän valitti konsistorille, että opiskelijat ovat tarkkaamattomia ja laiskoja, johon kansleri puolestaan muistutti, että Stodius itse luennoissaan usein poikkesi asiasta. Ehkä Stodius poikkeili luennoillaan mielellään myös antiikin tekstien pariin, mikä ei kaikkia tulevia pappiskokeilaita kiinnostanut.

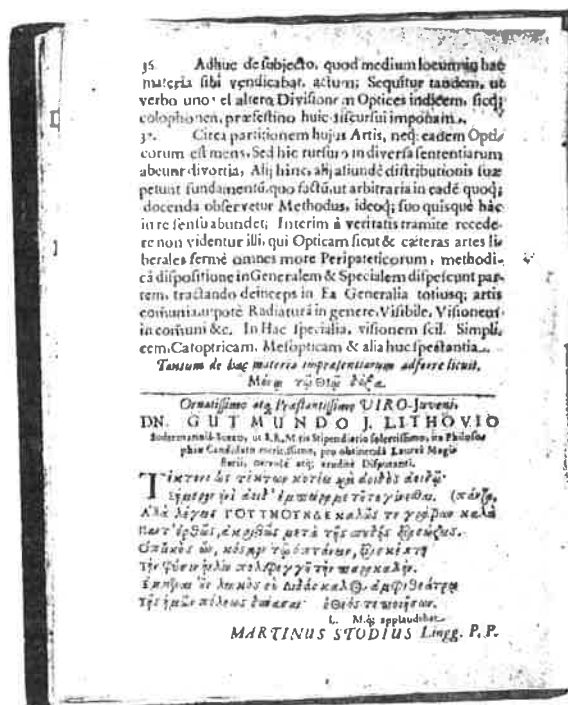
Stodiuksen tuotanto on suppea. Professorien odotettiin julkaisevan vuodessa ainakin yhden väitöskirjan, joka tietysti oli sivumäärältään paljon niukempi kuin nykyisin. Akatemian konsistori teki v. 1649 päätöksen, että pyhien kielten professorin oli julkaistava ainakin muutama oraatio vuodessa, jos hän ei julkaise väitöskirjoja. Stodius vetosi siihen, ettei akatemian kirjapainolla, joka oli perustettu v. 1642, edes ollut kreikkalaista kirjaimistoa. Juuri tuohon aikaan ensimmäinen kreikkatyyppi oli kuitenkin tekeillä.

Kreikkalaiset painokirjaimet

Opiskelija Sven Gelzenius oli jo vuonna 1646 ehdottanut, että akatemian paino hankkisi kreikkalaisen kirjaimiston ja tarjoutui sen itse valamaan. Vasta vuoden 1648 tammi-kuussa tehtiin päätös kirjaimiston hankkimisesta ja Gelzeniuksen toimien rahoittamisesta. Sitä ennen akatemian kirjapainon kirjapainajalta Pie-

tari Waldilta oli kysytty Gelzeniuksen sopivuutta tehtävään. Gelzenius sai useaan otteeseen rahaa välineistöön ja omiin elinkustannuksiinsa ja pariinkertaan hän työn loppuvaiheissa pyysi vielä lisää rahaa. Kesällä v. 1649 kreikkalainen kirjaimisto oli vihdoin

diuksen latinankielisen kutsun puheenpitotilaisuuteen. Gelzenius oli ruotsalaissyntyinen kirkkoherranpoika ja jo noin 30-vuotias kirjoittaessaan puheensa. Turun akatemiaan hän oli tullut 23-vuotiaana, joten hänen kreikantaitonsa ei ollut pelkästään

Ensimmäisiä kreikankielisiä Turun Akatemiassa painettuja gratulaatioita oli Martin Stodiuksen gratulaatio Simon Kexleruksen väitöskirjassa *De optices natura in genere*.

valmis. Ennen kirjaimiston virallista valmistumista kreikkalaista tekstiä – yksittäisiä sanoja ja lyhyitä lauseita – voitiin jo painaa akatemian kirjapainossa. Myös ensimmäinen gratulaatio, Johannes Tobetiuksen kirjoittama, ilmestyi jo v. 1648. Ensimmäisenä kreikankielisten julkaisujen joukossa oli Gelzeniuksen oma sujuvalla kreikalla kirjoitettu oraatio *Logarion perites ton nekron anastaseos* eli Puhe kuolleitten ylösnousemuksesta (1649, 16 s.). Julkaisu sisältää myös Sto-

Turun akatemian opetuksen varassa. Gelzeniuksen kirjaimisto on kieltämättä harrastelijamainen ja teksti suttuisen näköistä. Kun piispa Johan Gezelius valitti hepreatyyppin puutetta akatemian konsistorin kokouksessa v. 1669, hän haukkui myös Gelzeniuksen kirjaimiston: kirjaimet näyttivät harakanvarpailta (sananmukaisesti: hytysiltä). Piispa itse oli perustanut oman kirjapainonsa v. 1668 ja hankkinut siihen kaunistyyppisen kirjaimiston Saksasta. Kirjaimiston huono laatu lieenee eräs syy siihen, että vuosina 1660–1670 (jolloin kirjaimisto oli jo kulunut) akatemian kirjapaino julkai-

si huomattavasti vähemmän kreikan kielisiä gratulaatioita ja muita tekstejä kuin edellisellä vuosikymmenellä. Johannes Purmeruskin julkaisi v. 1665 kreikkankielisen puheensa Kaarle X Kustaan kuoleman johdosta Tukholmassa, vaikka puhe oli pidetty Turun akatemiassa. Akatemiaan hankittiin ammattimaisesti valmistettu kreikkalainen kirjaimisto vasta 1660- ja 70-luvun taitteessa.

Stodiuksen ainoa väitöskirja on synodaaliväitöskirja *De libero arbitrio*, joka painettiin sekä Wittenbergissä (1633) että Tukholmassa (1634). Se ei ole itsenäinen teos, vaan saksalaisen Matteus Vogelín v. 1592 kirjoittaman traktaatin mukaelma. Stodius kuitenkin kirjoitti esipuheen, jonka viitteet antiikin auktorien kertovat melko hyvästä klassisten tekstien tuntemisesta. Tämän teoksen Stodius kirjoitti siis latinaksi ja jo ennen pyhien kielten professuuriaan. Hänen kreikkankielinen tuotantonsa supistuu kahteen väitöskirjaan kirjoitettuun lyhyeen gratulaatioon, yhteen promootiorunoon ja yhteen hääonnittelutekstiin. Stodiuksen kreikka on paikoin virheellistä, mutta joihinkin virheisiin on synnystä varmasti kirjaimiston huono laatu ja jopa latojan tottumattomuuskin! Mitään erinomaista kreikan aktiivista taitamista nämä tekstit eivät kuitenkaan todista. Stodius ei ilmeisesti myöskään interpretoinut kenenkään klassillisen auktorin tekstiä. Ehkäpä Stodiuksella ei ollut nekromantia-syyteiltä aikaa gresistin varsinaiseen nekromantiaan: antiikin suurten henkien herättämiseen eläväksi kirjallisuudeksi, osaksi oman ajan todellisuutta.

Painopiste heprean kieleen

Stodiuksen jälkeen itämaisten kielten professoriksi valittiin ruotsalais-syntyninen, mutta Turun akatemiasta valmistunut, Petter Bergius (1654–71). Hän keskittyi pyhistä kielistä hepreaan ja kirjoitti ilmeisesti heprean

kieliopin, jota ei kuitenkaan painettu ja joka ei ole säilynyt käsikirjoituksenakaan. Hänen kreikkankielistä tuotantoaan emme tunne – tietävästi hän ei kirjoittanut edes yhtään kreikkankielistä gratulaatiotekstiä. Ehkäpä hänen esimerkkinsä ei rohkaissut myöskään opiskelijoita palvelemaan kreikkankielistä muusaa. Tässä saattaa siis olla toinen syy, miksi kreikkalaisia tekstejä kirjoitettiin huomattavasti vähemmän 1660- kuin 1650-luvulla. Silloinen akatemian rehtori, filosofian professori Anders Thuronius ehdotti, että pyhien kielten professorin pitäisi antaa opetusta kreikan kirjoittamisesta ja tutustuttaa opiskelijat joihinkin antiikin kirjailijoiden teksteihin. Ilmeisesti Bergius ei näitä velvollisuuksia ollut täyttänyt. Anders Thuronius kirjoitti itse ainakin yhden kreikkankielisen onnittelutekstin.

Kreikka vauhtiin

Vasta seuraavan, kolmannen, pyhien kielten professorin, turkulaisen Erik Falanderin (aateloituna Tigerstedt) aikana (1671–1682) kreikan opiskelu pääsi vauhtiin. Erik Falander oli itse – Suomen oloissa – tuottelias kreikan kirjoittaja ja häneltä on jäänyt perinnöksi lähes 30 gratulaatiotekstiä sekä neljä henkilökirjallisuuden piiriin kuuluvaa proosatekstiä. Juuri Falander otti varmuudella opetusohjelmaan mukaan kreikan kielen tyyliharjoituksia ja piti tekstinselitysluentoja Isokrateesta ja Plutarkhoksesta.

Vasta 1670-luvulta lähtien kreikan opetuksella Turun akatemiassa alkoi siis olla edes välttämättömimmät edellytykset valmistaa opiskelijoita, joilla oli myös aktiivinen kreikan taito. Akatemian kirjapainolla oli kunnollinen kreikkatyyppi ja kreikkaa kirjoittava ja tyyliopetusta antava henkilö pyhien kielten professorina. Niinpä kreikkankielisten gratulaatioiden määrä kasvoi väitöskirjoissa ja kirjoitettiin enemmän myös muita kreikkankielisiä tekstejä kuten henkilökirjasissa julkaistuja hääonnitteluita ja hautajaisiin kirjoitettuja valitteluita sekä akateemiisiin ja muihin juhliin kirjoitettuja tekstejä. Piispa Johan Gezelius vanhempi kreikan kieliopeineen (*Grammatica Graeca*) ja kreikan sanakirjoineen (*Lexicon Graeco-Latinum*) antoi myös kreikan opetukselle apukeinoja. Kuudes pyhien kielten professori, Halikon kartanossa syntynyt David Lund, piti tekstinselitysluentoja jopa Homeroksesta. Turun akatemian 1600-luvun kreikan taitajien priimukset, mouhijärveläiset Paulinuksen veljekset, Simon ja Johan, huipentavat kehityksen ja jättävät jälkensä suomalaisten gresistien historiaan: Simon toimimalla ehkä ainoan (ainakin ainoan säilyneen) kokonaan kreikkankielisen väitöskirjan preeseksenä, Johan laajalla heksametrimittaan sepitetyllä kreikkankielisellä Suomen ylistyspuheellaan, säilyneistä kreikkankielistä oraatioista loistavimmalla. Turun akatemia oli ainakin hetkittäin sitä, millä nimikkeellä se joissakin väitöskirjoissa mainitaan: Ateena Auran rannoilla.

¹ Laine, T. & Nyqvist, R. (1996) Suomen kansallisbibliografia 1488-1700, Helsinki.

² Laineen ja Nyqvistin bibliografiassa n:o 1561.

³ Laineen ja Nyqvistin bibliografiassa numerot: 1594 (1649), *1527 (1650, ei säilynyt), 2149 (1650) ja 1972 (1656).

Kirjallisuutta

Antola, I. & Halén, H. (1993) Suomalaisen eksegetiikan ja orientalistiikan juuria.

– Suomen kirkkohistoriallinen seura, 161, Helsinki.

Consistorii ecclesiastici Aboensis, äldre protocoII I-III 1640–1671, utg. af A.G. Fontell o. H. Dahlström (Todistuskappaleita Suomen historiaan 2:1-3), Helsingfors 1884, 1887, 1898.

Fant, E. M. (1775–1781) Historiola litteraturae graecae in Svecia, I-XII, Uppsalia.

Heikel, I.A. (1894) Filologins studium vid Åbo universitet (Åbo universitets läromshistoria 5: Filologin), Helsingfors.

Tengström, J.J. (1814–1821) Dissertatio academica de viris in Fennia peritia literarum graecarum claris, Aboa.

[sine nomine] (1853) Finlands minnesvärde män, samling af lefnadsteckningar, II Band, Helsingfors.

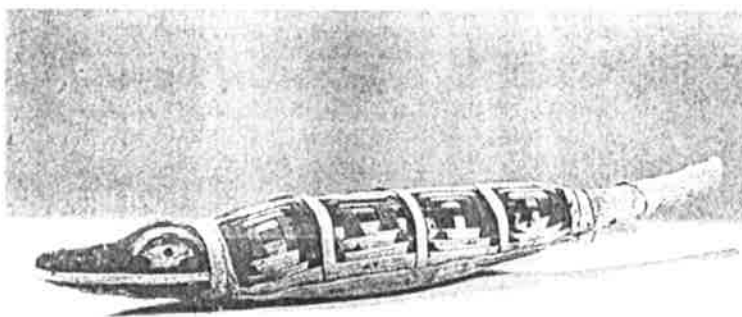

TUNTEMATON SOFOKLES KROKOTIILIN KIDASSA

Erään sensaatiouutisen anatomia

Jaakko Frösén

Mitä pitäisi ajatella, kun tiedotusvälineissä kerrotaan yllättävästä uudesta papyruslöydöstä? Onko krokotiilista tullutkin ankka?

Nykyään Kairon museossa sijaitseva krokotiilimuumio (CG 29712). Sobek-jumalalle pyhitettyä krokotiiliä palvottiin alun perin Faijumin keitaan alueella, josta kultti levisi koko Egyptiin. Kuvan krokotiilivauva on kotoisin Theebasta ja muumio on ajoitettu ensimmäiselle jälkikristilliselle vuosisadalle.

Ateenalainen uutisankka lennosta

Otin vastaan sähköpostitiedon Ateenasta. Joulukuun 8. päivänä 1996 Kreikan television uutislähetyksessä kerrottiin sensaatiomaisesta arkeologisesta löydöstä Yhdysvalloissa. Kalifornian yliopiston Berkeleyn kirjaston kellareista löytyi yllättäen Egyptin arkeologisista kaivauksista tuotuja ja sittemmin unohtuneita krokotiilimuumioita. Niiden sisään oli antiikin aikana sullottu täytteeksi kierrätettyjä jättepapyruksia, kaiken kaikkiaan yli 20.000 kappaletta. Tekstien joukossa oli mm. tragedian mestarin Sofokleen ennen tuntemattomia näytelmiä. Uutisen mukaan tekstit olivat erittäin huonossa kunnossa, koska ne oli kauan sitten varastoitu ja säilötty muoviin. Uskoako tuota?

Juoru kasvaa ja leviää

Sensaatiomainen uutispätkä oli napattu samana sunnuntaipäivänä lähetetystä CNN-maailmanuutisten katsauksesta, vai liekö ollut päinvastoin – tai saattoihan niillä olla myös yhteinen lähde. Kuinka ollakaan, uutinen oli huolimattomasti lyhennetty ja tulkittu väärin. Virheet sen kuin kasvoivat uutisen levitessä juorun tavoin Kreikan lehdistöön ja internetiin. Mistä oikein on kysymys? Mitä tekemistä Sofokleen kadonneilla näytelmillä on Egyptin krokotiilien kanssa? Joku sanoi: "Kyllä olivat sivistymättömiä nuolukutaidottomat egyptiläiset, kun täytivät muumionsa arvokkaalla kreikkalaisella kirjallisuudella." Ja toinen ky-

seli: "Tähallaanko Egyptin kreikkalaiset kirjallisuuden ystävät työnsivät Sofokleensa krokotiilin kitaan säilyttääkseen arvokkaan tekstin yhdessä pyhän eläinvainajan kanssa?" Kysymyksiä on monenlaisia, mutta olennaisin on toki: Mistä sensaatiouutinen sai alkunsa ja mikä siinä on totta?

Paikallislehden pikku-uutinen

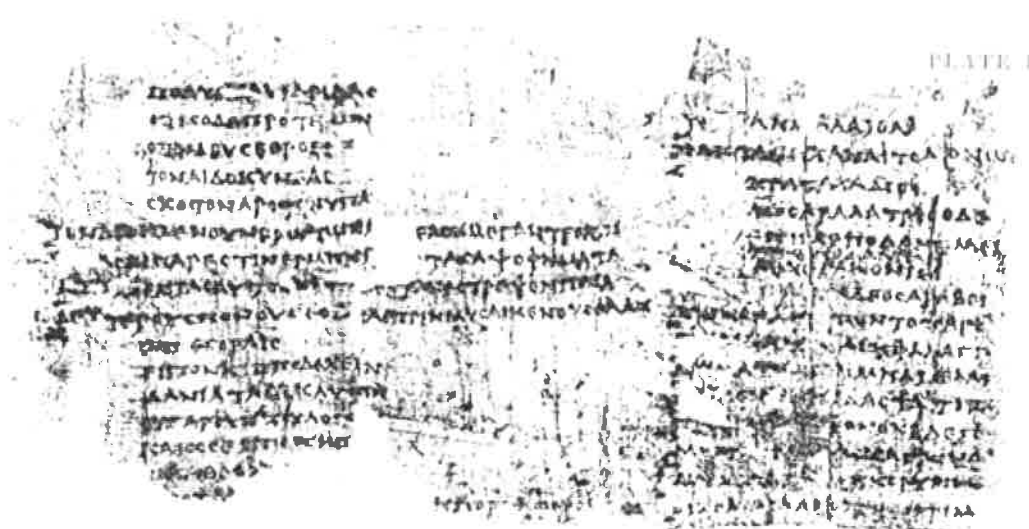
The San Francisco Chronicle oli vähän aikaisemmin keskiviikon numerossaan (4.12.1996, Final Edition, News, s. A4/ tiedetoimittaja **David Perlman**) otsikoinut uutisensa rafaavasti mutta ratkaisevalla tavalla harhaanjohtavasti: *'Ancient Egyptians Wrapped Crocodiles in Good Reading. UC Scientists Hoping to Decipher it'*. Kirjoitus sisälsi myös joitakin pienempiä epätarkkuuksia, mut-

ta muuten se oli melkein oikein ja totta, tosin uutiseksi luvattoman vanha, lähes 100 vuotta myöhässä. Itse asiassa varsinainen uutinen olikin se, että Yhdysvaltain kuuluisa NEH (*National Endowment for the Humanities*) oli myöntänyt 300.000 dollarin avustuksen Berkeleyn Bancroft Librarylle kirjaston omistuksessa olevien noin 21.000 erittäin huonokuntoisen pa-

Kärpäsestä härkänen

Uutinen on sinänsä positiivinen, ainakin alan sisäpiirille, kertoessaan uusista tuulista Yhdysvaltain määrärahopoliitikassa. Nimittäin humanistien, ennen muuta arkeologian ja yleensäkin antiikintutkimuksen, julkista, projektirahoitusta leikattiin ankaralla kädellä vallan siirryttyä konservatiiveille Yhdysvaltain senaatissa, ja pää-

julkaistu, joukossa joitakin irtopaloja kreikankielisestä kirjallisuudesta, ennen tuntematonta Sofoklesta sekä hyvinkin tuttuja katkelmia Homerosta, Euripidesta ja jopa latinaksi Vergiliusta. Löytö käsitti kuitenkin pääasiassa erilaisia asiakirjoja: säädöksiä, viranomaisen kirjeenvaihtoa ja verolistoja Ptolemaiosten kaudelta sekä yksityisiä asiakirjoja Egyptin hellenistiseltä ja

Tebtyniksen krokotiilimuumioiden valmistusmateriaaliksi käytetyllä papyruksella on säilynyt mm. kuvan fragmentti Sofokleen Inakhos-näytelmästä (P.Tebt. III 692). Teksti on julkaistu v. 1933.

pyrusfragmentin pelastamiseen uhkaavalta tuholta sekä digitaaliseen kuvaamiseen internetiin. Papyrukset oli osittain jo kauan sitten, kun muodikkaan uuden muovimateriaalin kemiallisista ja fysikaalisista ominaisuuksista tiedettiin vielä aivan liian vähän, sijoitettu 'vinyliittilasien' väliin. Hermeettisesti suljetussa mutta hiukan kosteassa tilassa homesieni oli löytänyt ihanteellisen kasvualustan, ja staattisella sähköllä varautuvien pleksilevyjen aiheuttama elektrolyysi oli jo alkanut siirtää kirjoitusta papyruksista muovilevyille. Lukuisat pienemmät fragmentit olivat hajan hajan konservoimatta kirjahyllyihin varastoiduissa laatikoissa. Näin siis lehtiutuinen.

töstä on vahvasti kritisoitu. Mutta eihän tällainen tieto mitenkään ollut CNN-maailmanuutisten luokkaa. Arvoon arvaamattomaan sen nostivat, harhaanjohtavan otsikoinnin lisäksi, krokotiilimuumiot ja lähes sata vuotta vanha kiehtova löytöhistoria sekä Sofokleen 'tuntemattomat tragediat'. Näin siitä huolimatta, että lehtiutuinen kertoi rehellisesti (joskin väärin), että kysymyksessä oli Berkeleyn arkeologien vuonna 1899 Egyptissä Faijumin keitaan muinaisessa Tebtuniksessä paljastama huomattava papyruslöytö ja että osa teksteistä (tässä kohden uutinen on valitettavan epätarkka) on

roomalaisajalta. Koko 21.000 kappaleen kokoelmasta parhaimmat ja suurimmat noin 6.500 kappaletta on uutisen mukaan konservoitu (joskin epätyytyttävästi) ja valokuvattu. (Itse asiassa niistä toista tuhatta kiinnostavinta on tähän mennessä julkaistu.) Konservoimattomista ja julkaisemattomista pikkupaloista löytyy kuitenkin uutisen mukaan todennäköisesti vastaavaa uutta mielenkiintoista aineistoa.

Lehtikirjoitus siteeraa yhtä tekstiä, jossa veroviranomainen kirjoittaa maksunsa laiminlyöneelle veronmaksajalle: "Palaa toki kotiin ja viljele maatasi äläkä kannata turhaa huolta veroistasi!" (varsin sympaattista, mutta väärin), sekä antaa kirjallisuuden

katkelmista esimerkkinä koulupojan harjoituksen, jossa tämä kirjoittaa moneen kertaan saman Vergiliuksen katkelman. Tuntuuko tutulta? Krokotiilimuumioiden lisäksi tällaiset koukut ovat hyviä atrappeja CNN:n televisiouutisten toimittajalle.

Televisiouutinen kuvittaa ja väärentää

Televisiouutiset väärensivät lehtitietoa. Ne tiesivät kertoa, oikein elävien kuvien avulla, joissa professorit puuhailivat innokkasti papyrusten parissa, että kysymys oli kirjaston kätöistä vastikään löydetystä Sofokleen tuntemattomien näytelmien otteista ja että ne olivat peräisin krokotiilimuumion täytteistä 1920–1930 -luvulla tehdyistä kaivauksista. Uutinen kertoi nyt, että papyrukset oli saman tien konservoitu jo kaivauspaikalla sekä sijoitettu muovilevyjen väliin ja että kirjaston kokoelmissa on myös papyruksella täytettyjä avaamattomia krokotiilimuumioita, joita ei ole haluttu rikkoa. Tässä vaiheessa jo lähes kaikki yksityiskohdat olivat väärin.

Pian Kreikan lehtiutiset kertoivat värikästä tarinaa siitä, miten luonnontieteilijät, jotka eivät olleet edes kiinnostuneita saatika tietoisia Egyptin uskonnoista, joko yrittivät konservoida 25 krokotiilimuumiota tai selvittää niiden muumiointitekniikkaa. Lopulta yksitoikkoiseen työhön kyllästynyt opiskelija pudotti (tahallaanko?) yhden muumioista lattialle ja kas, muumion rikkinäisistä palasista paljastui kreikankielistä kirjoitusta. Paikalle hälytetty kreikankielen asiantuntija, jonka nimeä ei mainittu, tunnisti kirjoituksen Sofokleen kadonneeksi näytelmäksi. – Mikä lieeneekään seuraava vaihe?

Mikä on totuus? Tebtunoksen löytö

Kuulut 'oxfordilaisdioskuurit' kaikkien papyrustutkijoiden esikuvat **Bernhard P. Grenfell** ja **Arthur S. Hunt** olivat vuonna 1897 tehneet suu-

ria papyruslöytöjä Joosefin kanavan varrella Keski-Egyptin el-Behnesassa, antiikin Oxyrhynkhoksessa, ja aloittaneet niiden julkaisemisen jo seuraavana vuonna perustamassaan maailmankuulussa sarjassa *The Oxyrhynchus Papyri* (toistaiseksi jo 62 nidettä, jotka käsittävät 4351 julkaistua tekstiä). Maailmansensaatio kantautui sponsorien tietoon, ja niinpä Kalifornialainen **Phoebe Apperson Hearst** tarjoutui rahoittamaan Berkeleyn yliopiston nimissä seuraavat uusia papyruslöytöjä lupaavat kaivaukset. Seuraavan vuoden kaivaukset Faijumin hautausmailla eivät tuoneet esiin suuria sensaatioita, mutta talvelta 1899–1900 kaivaukset aloitettiin keitaan eteläreunalla Umm el-Baragatissa, antiikin Tebtuniksessa. Paikka oli kuivan aavikkohiekan valtaama ja aivan pintakerroksessa olevien islamilaisen kauden raunioiden vuoksi se oli välttänyt papyruksia etsivien salakavajien huomion. Yksi Faijumin alueen (antiikin Arsinoiteen hallintoalueen) suurimmista raunioituneista asutusköksistä herätti toiveita löytää kaupungin lisäksi hautausmaa ja sieltä papyruksesta valmistettuja muumiokartonkeja.

Joulukuussa rakennusten raunioista löytyi sekä muinaisegyptiläisiä (demoottisia) että kreikkalaisia varhaisen roomalaiskauden tekstejä. Ne kertoivat mm. läheisyydessä sijainneesta Soknebtunoksen, krokotiilijumala Sobekin (kr. Sukhos) temppelistä. Samoin löytyi yhteensidottuja 10–15 papyrusrullan nippuja. Roomalaisajan kaupungin raunioista saaliiksi jäi tällä kertaa parisataa hyvin säilynyttä kreikankielistä tekstiä. Tammikuussa 1900 kaivauksia jatkettiin hautausmaalla. Kaivajien vaivat palkittiin, sillä sieltä löytyi mm. noin 50 hyväkuntoista papyruksesta valmistettua muumiokartontia vuosilta 250–150 eKr. Myös sponsorit olivat jo tyytyväisiä tulokseen.

Krokotiilit

Mutta sitten se tapahtui. Ptolemaiosten kauden hautausmaan kupeessa aukeni 140 kaivajan lapioitten tieltä krokotiilien hautausmaa. Tuhansia Sobekin pyhiä eläinmuumioita, suurimmat kolmesta neljään metriä ja pienimmät vastasyntyneitä. Joukossa myös krokotiilinmuotoon käärittyjä paketteja, jotka sisälsivät palan luuta, krokotiilin munia tai krokotiiliveitsiä. Jotkut eläimistä, tosin vain 2 % koko populaatiosta, oli kääritty avattuihin papyrusrulliin, jotka oli päällystetty niihin liimatuilla kankailla. Joissakin tapauksissa onteloihin, erityisesti päähän, oli sullottu kokonaisia avaamattomia papyrusrullia tai jättepapyruksesta tehtyä kasteltua ja yhteenpuristettua massaa. Kreikankielisistä asiakirjoista luettiin päivämääriä, jotka kertoivat kirjureiden olleen ahkeria toisen ja ensimmäisen vuosisadan vaihteessa eKr. Suuri osa on peräisin ajalta 120–90 eKr., Menkhes-nimisen kyläkirjurin arkistosta Kerkeosiriksen kylästä, ja toinen osa on eri henkilöiden yksityisiä asiakirjoja ajalta 100–50 eKr. Kirjallisuutta näissä käärinpapyrusten isoissa rullissa ei ollut. Ainoat hautaesineet tällä hautausmaalla olivat demoottista kirjoitusta sisältävät papyrusrullat. Krokotiilimuumiot purettiin ja papyrukset otettiin talteen paikan päällä. Vain joitakin pieniä muumioita mielenkiinnottoman näköisissä papyruskoteloissaan jätettiin avaamattomina museoesineiksi.

Tebtunis-papyrusten matka maailmalla

Sponsorisopimuksen mukaan kaivajilla oli julkaisu oikeudet papyruksiin, ja niin saalis laivattiin Britteinsaarille toukokuussa 1900 ja sijoitettiin tutkimusten ajaksi Oxfordiin sekä tutkimusten jälkeen väliaikaisesti 1935 Lontoon British Museumiin. Ainoastaan demoottiset tekstit jätettiin löytömaahan, sen Egyptiläiseen museoon, joka silloin vielä sijaitsi Gizassa. Museo siirrettiin myöhemmin 1902

papyruksineen Kairoon. Tarkoitus oli jakaa materiaali julkaisemisen jälkeen Kairon egyptiläisen museon ja Berkeleyn yliopiston kirjaston kesken. Jättiläismäinen julkaisemisurakka alkoi välittömästi ja ensimmäinen julkaisunide sarjassa *The Tebtunis Papyri* ilmestyi jo vuonna 1902. Se sisälsi jokseenkin kaikki krokotiilimuumioiden tekstit (osan tosin vain kuvauksina). Kirjallisuutta näissä katkelmissa edustivat vain yksi pieni pätkä Homerosta sekä kolme runoantologioiden katkelmaa. Grenfell ja Hunt muiden avustamina saivat myös toisen osan, roomalaisajan kaupungin raunioiden, papyrustekstit valmiiksi 1907. Näissä oli jo jonkin verran enemmän kirjallisuutta: Homerosta, Demosthenesta, Diktyksen Troijan sotaan sekä tuntematonta proosaa, medisiinaa, astronomiaa, astrologiaa ja magiaa, sekä mikä mielenkiintoista, poisheitetyille latinankieliselle laskulle kirjoitettuja latinan kielen ja kirjallisuuden harjoituksia, joukossa kuuteen kertaan toistettu katkelma Vergiliusta (*Georgica* IV.1–2) sekä kertomus Herculeen urotöistä.

Sarjan kolmannen osan muumiokartonkien papyrusten ilmestymistä Grenfell ei enää nähnyt ja Huntkin sairastui ja kuoli sen työstämisvaiheen aikana. Muut saattoivat kaksiniteisen kolmannen osan painokuntoon 1933 ja 1938. Näistä ihmisvainajien muumiokartongeista ovat peräisin katkelmat ennen tuntematonta Sofokleen Inakhos-näytelmää samoin kuin palat tunnistamatonta lyriikkaa, komediaa ja musiikkioppia sekä tuttua Homerosta ja Hesiodosta. Julkaisemisen jälkeen papyruksat siirrettiin Berkeleyyn, jossa yli 1700 papyrusta sai ympärilleen vaarallisen muovikuoren, ja papyruksat sijoitettiin Bancroft Libraryn *Rare Books*-kokoelmiin. Julkaisutyön täydennykseksi vuonna 1976 ilmestyi vielä Tebtunis-sarjan neljäs osa, pääasiassa niitä 'krokotiilitekstejä', joista ensimmäisessä niteessä oli ilmestynyt vain kuvaus. Julkaisijat ilmoittavat niitten esipuheessa, että nyt koko se Tebtunoksen papyrusmateriaali, joka tarjoaa edes jonkin verran tietoa, on julkaistu. Jäljellä on siis vain mielenkiinnostonta silppua.

Mitä opimme tästä?

Se siitä. Nykytiedotuksen reaali-ajassa, neljässä päivässä tämä sata vuotta vanha uutinen oli vääristynyt uudeksi sensaatioksi. Tuntematon Sofokles olikin itse asiassa peräisin Tebtunoksen hautausmaan ihmisvainajien kartongeista. Se on kauan sitten julkaistu, eikä sillä siis ole mitään tekemistä krokotiilien kanssa. Ei pidä uskoa kaikkea, mikä on kirjoitettu. Ei kaikkea, mitä arvovaltaisissakin uutisissa luetaan ja näytetään, eikä varsinkaan kaikkea, minkä saa liiankin helposti elektronisessa muodossa suoraan päätteelleen.

Tärkeämpi on kuitenkin tarinan toinen opetus. Antiikkiesineiden konservointiin tulee paneutua perusteellisesti. Tulee ehdottomasti välttää toimenpiteitä, joilla voi aiheuttaa enemmän vahinkoa kuin hyötyä. Ja ennen muuta tulee tarkoin tuntea uusien materiaalien kemialliset ja fysikaaliset ominaisuudet. Toivottavasti määräraha Tebtunoksen papyrustekstien konservointivirheiden korjaamiseen tuli ajoissa.

INTE ENDAST SAPPHO

Jeanette Lindblom

Praxilla, Moero, Anyte, Erinna, Telesilla, Korinna, Nossis och Myrtis. Sappho har fått sällskap.

De flesta har hört talas om Sappho, denna kvinnliga skald från Mytilene på ön Lesbos. Så tidigt som på 600-talet före vår tideräkning skrev hon kärleksdikter så välformulerade, att såväl dessa som hennes rykte som skald bevarades från generation till generation genom antikens århundraden. Hennes dikter lästes allmänt och påverkade även de manliga kollegernas poesi. En dikt attribuerad till Plato kallar henne för "den tionde musan" (AG 9.506), ett attribut hon ofta fick bära även senare. Trots detta har till våra dagar endast bevarats fragment av hennes dikter. Fragmenten, över tvåhundra till antalet (de flesta dock endast korta fraser), ger ändå forskare av idag en bild av hennes kunnande och hennes konst. Här följer en svensk parafras på ett epigram som sägs vara av Sappho (AG 7.489):

*Detta är stoftet av Timas, som, död
innan bröllopet,
mottogs av Persefones mörka kam-
rar.*

*Med västa egg skar väninnorna vid
hennes död
av sig sina vackra lockar.*

För mig har Sappho varit en kvinnlig stjärna på den annars så manliga antika litteraturens stjärnhimmel. Min förvåning och glädje var därför stor när jag bland dikterna i Anthologia Graeca stötte på en dikt av Antipater av Thessalonika (1. årh. f. Kr.; AG 9.26)

om de nio "värdsliga muserna". I denna dikt räknas upp, förutom Sappho, namnen på ytterligare åtta grekiska kvinnliga diktare, vilka var ansedda i sin samtid och berömda för sin goda poesi. Här nämns Praxilla, Moero, Anyte, Erinna, Telesilla, Korinna, Nossis och Myrtis. Sappho har fått sällskap.

Telesilla var hemma från Argos på Peloponnesos och levde vid skiftet från 500-talet till 400-talet före vår tideräkning. Ett kort fragment och några citerade ord är allt som återstår idag av hennes produktion, trots att Pausanias ännu 700 år efter hennes död tydligen var förtrogen med hennes alster och hon även hade fått ett versmått, *telesilleion*, namngivet efter sig.

Praxilla levde i mitten på 400-talet och kom från Sikyon som ligger väster om Korint. Hennes poesi har mött samma öde som Telesillas - åtta fragment bevarade. Men dessa och bevarad tradition hos antika auktorer ger vid handen att hon var en mångsidig författarinna som skrev såväl hymner om gudarna som dryckesvisor för aristokratin.

Myrtis kom från Anthedon i Boeotien. Hon var troligen något äldre än Telesilla. Hennes poesi är inte bevarad, men Plutarkhos ger hennes dikt som sin källa för sin tolkning av en lokal myt i staden Tanagra. Enligt viss tradition skulle Myrtis även ha varit Pindaros lärarinna, men om detta är legend eller verklighet kan inte avgöras. En annan som sägs ha varit hennes elev är Korinna från det redan nämnda Tanagra. Vi är något mer lyckligt lottade när det gäller Korinnas poesi. Tre längre och ett tiotal kortare fragment finns kvar. Det berättas även historier om en sångtävling mellan Pindaros och Korinna där den berömda poeten skulle ha fallit till föga för sin kvinnliga kollega.

De fyra övriga författarinnorna från Antipaters dikt hör hemma i de följande århundradena och den uppblomstrande hellenismen. Gemensamt för dem är även att de alla är reprecenterade med några av sina dikter i Anthologia Graeca, denna bysantinska epigramantologi sammanställd på basen av tidigare antologier. Flest dikter är bevarade av Anyte, ett drygt tjugotal.

En viss tradition sammanför Anyte med Tegea, som ligger i den del av Peloponnesos som kallas Arkadien. Hon var också en av de första att omge sina dikter med en pastoral atmosfär och är sålunda delvis medskyldig till att Arkadien kommit att representera lantlig idyll. En fri översättning av Anytes dikt (AG 9.313) följer:

*Sitt bär under de vackra
lagerträdens fylliga lövverk,
bämta i blomningstider dig en ljuv
dryck ur vattenflödet,
så att, pustande ut från sommarens
arbeten, dina kära lemmar,
utmattade av Zefyros vind, kan
återfå styrka.*

Erinna är en gåtfull person. Hennes diktni-
ng i hexameter var av endel
sagesmän lika uppskattad som Sap-
phos lyriska verser. Sex olika diktare i
Anthologia Graeca hänvisar till hen-
nes författarskap, mestadels i lovord-
dande ordalag. Endast tre av hennes
egna epigram är bevarade i samma
antologi. Därtill återfanns 1928 ett
papyrusfragment som innehåller en
del av Erinnas längre hexameterdikt
"Sländan". Denna dikt handlar, åtmin-
stone delvis, om en barndomsväninna
vid namn Baukis. Om Erinna själv vet
vi nästan ingenting. De uppgifter som
återfinns i det bysantinska lexikonet
kallat Suda är rätt osäkra. Troligen
härstammar dessa uppgifter från
innehållet i hennes egna dikter. Som
hemort för Erinna nämns någon av
öarna Tenos, Lesbos, Telos eller Rho-
dos, och det påstås att hon dog endast
nitton år gammal.

Nossis kom från Locri i södra Italien,
och reprecenterar sålunda Magna
Graecia. Tolv av hennes dikter är
bevarade i Anthologia Graeca. De
flesta har teman som berör kvinnor
eller dyrkan av Hera och Afrodite. I en
dikt jämför hon sig själv med Sappho,
och i en annan nämner hon sin
härkomst på mödernet: sin mor Theo-
philis och sin mormor Kleokha.

Moero härstammade från Byzan-
tium, staden som senare blev Kon-
stantinopel. Endast två av hennes dik-
ter är helt bevarade, den ena handlar
om vin, den andra vänder sig till någon
nymf i en källa. Därtill finns tio rader
citerade av Athenaeus på 100-talet av
en dikt på hexameter vilken handlar
om Plejaderna.

När Meleagros kring år 100 f.Kr.
sammansatade sin antologi kallad
"Stefanos" (blomsterkransen) inklud-
erade han dikter av såväl Anyte, Moe-
ro, Sappho, Nossis som Erinna. Under
antiken skapade kända skulptörer
statyer föreställande flera av dessa för-
fattarinnor. Mycket tyder på att alla
dessa kvinnliga poeters dikter
cirkulerade och var lästa ännu under
det andra århundradet av vår tideräk-
ning. Hur kommer det sig då att så lite,
i förhållande till samtida manliga
poeters alster, har bevarats till modern
tid? Kyrkofadern Tatianus ord kan ge
oss en aning om den förändrade
attityd som antagligen bidrog till att
sänka dessa diktare i glömska. Han
omnämner en bronsstaty av
konstnären Lysippos, vilken före-
ställde Praxilla, "även om hon inte sade
något av värde i sina dikter".

Med lite efterforskning stöter man
på fler kvinnliga skribenter. Oftast fig-
urerar dessa endast i form av namn,
ibland förekommer även en bevarad
tradition om vad de skrivit, men
nästan aldrig några bevarade fragment
av författarinnans egna texter. En
bedömning av dessa kvinnors litterära
förmåga blir därför omöjlig, men ser
man till de antika auktorernas kom-
mentarer, så förnekar dessa sällan de
omnämnda kvinnors rykte som goda

skribenter.

Bakom den dimridå, som tidens
gång har satt mellan oss och antiken,
hörs ur de bevarade källorna svaga
ekon av litterära kvinnor. Där är po-
eter som t.ex. Theano, Megalostrata
och Myia från Sparta, Aristodama från
Smyrna samt Eriphanis. Många har
sjunkit ända in i mytisk glömska och
det är svårt att avgöra om de verkligen
existerat, än mindre att veta vad de
har skrivit. Sådana är Boio, Herophyle,
och Kharixena. Självaste Homeros
sågs ha lånat idé och inspiration till
sina epos från alster av författarinnor
vid namn Helena, Manto och Phanta-
sia.

Frångår man poesin och ser till
prosan, så finns det t.ex. flera kvinnliga
filosofer. Namn som Arete och
Hipparkhia från Aten, Aspasia, Hedyle,
Leontion, Phintys, en till Theano samt
Timoxena dyker upp. Även historie-
skrivningen har en kvinnlig repre-
sentant, Pamphilia.

På det latinska språkområdet är den
bevarade informationen om kvinnliga
författare än mer sparsam än inom det
grekiska språkets krets. Här finns
omnämmanden endast om en handfull
kvinliga poeter, såsom Balbilla,
Sempronia, två stycken vid namn
Sulpicia, samt, när vi kommer in på
senantiken, den kristna författarinnan
Proba. På prosans område finns några
till. Gracchernas mor Cornelia om-
nämns som en berömd brevskriverska
och Cicero berömmar hennes stilrena
språk. Hortensia och Laelia har blivit
berömda för sina tal, medan Agrippina
den yngres memoarer användes av
Tacitus som källa i hans historieverk,
och den kristen Egeria skrev en
reseskildring åt sina medsystrar

(troligen i ett nunnekloster) från en pilgrimsfärd till det Heliga landet.

Från senantik finner vi på den grekiskspråkiga sidan kejsarinnan Eudokia som skrev poesi och den berömda filosofen Hypatia. När senantiken glider över i det vi kallar Bysans så återfinns på 500-talet i kretsen av manliga skribenter kring diktaren Agathias en Theosebeia. Likaså skriver Agathias om sin egen syster att hon var lärd och även en god författare av dikter.

Denna rad av halvt bortglömda kvinnliga författare får en att ana att det säkert fanns fler, många fler. Men man kan bara gissa sig till hur många som helt glömts bort och suddats ut av tidens gång. Man kan förstås argumentera att deras alster kanske inte var värda att bevaras, att endast det bästa har sällats ut genom historiens gång. Men om man mäter endast mängden av bevarade alster för att bedömma en författares kvalitet, så måste Sappho ha varit en betydligt sämre poet än samtida och något senare manliga poeter. Och vi har antika auktorers vittnesmål på att hon inte var det.

Mera om kvinnliga författare under antiken kan läsas i bl.a. Jane McIntosh Snyders "The Woman and the Lyre. Women writers in Classical Greece and Rome" (1989).

Klassillisen filologian peruskirjallisuutta!

Jouko Jokinen, Tuomo Pekkanen: **MÄMMIÄ SAATANNA - Latinalainen kuvakirja**

Toistasataa elämän eri puolia kuvaavaa latinankielistä mietelausetta, sanontaa ja sanaleikkiä, jotka on varustettu suomennoksin, selityksin ja ääntämisohejin. Piirroksia tuovat esiin uusia näkökulmia. 144,-

Tuomo Pekkanen: **ARS GRAMMATICA - Latinan kielioppi**

Sisältää klassisen kielioppimateriaalin, mitä tarvitaan latinan kouluopetuksessa ja yliopistojen eritasoisilla kursseilla. 132,-

Tuomo Pekkanen: **ARS LATINA - Latinan oppikirja**

Arvostetun tekijän laatima oppikirja kouluopetukseen ja yliopistojen eritasoisille kursseille. 128,-

Tuomo Pekkanen: **LATINA LINGUARUM REGINA - Latinaa humanisteille**

Aineistona on eri aikakausien parhaiden auktorien tekstejä, jotka tunnetaan yli kielirajojen. 88,-

Tuomo Pekkanen, Virpi Seppälä-Pekkanen: **DELICIAE CLERICORUM - Latinaa teologeille**

Sisältää mm. katoliset rukoukset latinaksi. 112,-

Erasmus Rotterdamlainen: **TYHMYDEN YLISTYS**

Suomentaneet Tuomo Pekkanen ja Virpi Seppälä-Pekkanen, kuvittanut Jouko Jokinen

Kuvaukset puolen vuosituhannen takaa ovat kuin tätä päivää! 148,-

Maarit Kaimio, Teivas Oksala, Hannu Riikonen: **ANTIINKIN KIRJALLISUUS ja sen vaikutus**

Kirjasta on hyötyä varsinkin, kun vastaan tulee jokin antiikin sanataiteeseen liittyvä ongelma. 152,-

YLIOPISTOPAINO • HELSINKI UNIVERSITY PRESS

PL 4, 00014 Helsingin yliopisto • puh. (09) 7010 2363 • (09) 7010 2374
- hyvin varustetuista kirjakaupoista!

TUTKIMUKSELLISIA KUULUMISIA ATEENASTA

Jari ja Petra Pakkanen

Antiikintutkimuksellinen vuosi Kreikassa seurailee yliopistojen rytmiä, sillä kaivaukset ovat kiireimmillään juuri loma-

aikoina, jolloin opiskelijat ja tutkijat ovat "vapaalla" työskennelläkseen kaivauksilla. Siksi vuosi taittuu täälläkin myöhäisen syksyn aikana kahteen ajanjaksoon, joista syksy jouluihin saakka on aina hiljaisempi kuin kevätkausi, ja jolloin uudet ja vanhat muualla vakituisesti työskentelevät antiikin tutkijat alkavat jo saapua kaupunkiin. Seuraavassa pikkuihin raportti niistä antiikin tutkimukseen liittyvistä ja arkeologisista aiheista, joista viime aikoina on erityisesti puhuttu niin instituuteissa kuin Kreikan lehdistössä ja muussakin mediassa.

Metrokaivaukset

Metrokaivaukset ovat jatkuvasti uutisissa. Metroverkon piti olla pääpiirteissään valmiina jo viime kesänä, Ateenaan kaivattuihin olympialaisiin. Hiljattain tullessa ympäristöministeriön tiedotteessa kerrotaan, että työstä on tehty 40 %, ja se saadaan päätökseen keväällä 1999. (Me emme tiedä, uskoisimmeko.) Keväällä kohua aiheutti "200-luvun eKr. roomalaisten" muurien (kyseessä ovat Hadrianuksen 100-luvulla jKr. rakennuttamat muurit) osittainen romahtaminen Kansallispuistossa. Syynä oli tunneliporan, nk. *metropontikin* ('metrohiiren') aiheuttama voimakas tärinä.

Uutta katastrofia odoteltiin keväällä Kerameikoksen hautausmaalla, mutta onneksi sitä ei ole tapahtunut: alkupe-
räisissä suunnitelmissa metrotunneli piti kaivaa 21 metrin syvyyteen, mutta maaperä on runsaan kosteuden vuoksi epävakaa 35 metriin saakka. Kerameikoksen metrokaivaukset lienevät arkeologisesti riskialteimmat ja sen vuoksi ne ovat saaneet myös ulkomaisten arkeologisten instituuttien erittäin huolestuneen huomion osakseen. Myös Kerameikoksen erityislaatuista biotooppia kurnuttavine sammakoineen ja mahtavan suureksi kasvaneine kilpikonnineen on yritetty suojella, mutta alueen vesitasapaino on herkkä. Pelkästään amerikkalaisten kaivaukset Agoralla alentavat Kerameikoksen vedenpintaa. Agoran kaivauksilta joudutaan joka kesä pumppaamaan vettä Ateenan viemäriverkostoon. Agoran arkkitehdin **Richard Andersonin** mukaan ongelma johtuu jo 400-luvun alussa tunneloidusta Eridanospurosta (joka ennen ansaitsi joki-

epiteettinsä). Jos puroa varten rakennettu antiikin kanava ei olisi tukossa, Agoran vesi voitaisiin pumpata suoraan tähän kanavaan ja kohti Kerameikosta.

Agoran puut

Kun Kerameikoksen kaivausalueen omalaatuinen luonnonilme on aiheuttanut keskustelua, on myös Agoralla pohdittu samankaltaista teemaa: Agoran suuret puut, jotka varjonsa heittävät helteeseen ja tekevät alueesta huomattavasti tavallista armeliaamman (ja samalla monelle turistille kutsuvamman), ovat niin ikään joutuneet suurten kysymysten alle. Puut ovat jo ehtineet niin suuriksi, että niiden juuret rikkovat vielä maan peittoon kätkeytyntä esineistöä ja tuhoavat suurempiakin rakenteita kasvunsa tieltä. Vastakkain ovat siis esteettiset ja ympäristölliset kysymykset sekä luonnonilmeen ja varjon suojelevuuden arvot. Puiden kaatamisesta ei ole vielä tehty mitään päätöksiä, mutta olemme erottaneet selkeästi molempia näkökantoja kannattavat kaksi koulukuntaa mielipiteineen...

Herodes Atticuksen huvila

Lakonian ja Arkadian maakuntien muinaismuistohallinnon johtajan eli eforin **Theodoros Spiropuloksen** kaivaukset Herodes Atticuksen Villassa lähellä Astrosta, joka on kreikkalaisten suosima rantakaupunki Peloponnesoksen itärannikolla, ylittävät myös toistuvasti kansallisen uutiskynnyksen. Keväällä Norjan-instituutin johtaja **Erik Østby** oli onnistunut houkuttelemaan Spiropulosin instituutin vuosijuhla-esitelmöitsijäksi (Norjan kaivaukset ovat Tegeassa, Arkadiassa, ja yhteistyö eforiaatin kanssa on toiminut hyvin). Sama kohua herättänyt esitelmä oli kuultu myöhemmin kunnianarvoisen Parnassosseuran tilaisuudessa. Kyseessä oli nimittäin varsinainen diakavalkaadi, kymmeniä ennen julkaisemattomia ja ennen kuulumatonta veistoksia ja mosaiikkeja, joista kutakin näytettiin noin viiden sekunnin ajan. Herodes Atticus harrasti nähtävästi veistosten, ja etenkin alkuperäisten kreikkalaisten originaalien keräilyä. Kattavaa julkaisua saamme varmaankin odotella todella pitkään, sillä esimerkiksi Tripolin ja Tegean museoiden varastot ovat täynnä julkaisematonta materiaalia, joihin ei varmastikaan saa julkaisulupia.

Asklepioksen pyhäkkö Epidauroksessa

Asklepioksen pyhäkköalueella Epidauroksessa merkilisen pyöreän rakennuksen, niin sanotun Tholoksen rekonstruointi on käynnistynyt vauhdilla, joka pysäyttää kyselemään. Työn ilmeinen tarkoitus on palvella turismin tarpeita ja tehdä alueesta nykyistä kutsuvampi. Sellaisenaan se voisi päämääränsä saavuttaakin, sillä pyhä alue, temenos, on nykyisessä asussaan varsin epäinformatiivinen siitäkin huolimatta, että sen parannuskultillinen historia on niin kiehtova. Mutta arkeologisesti projekti on hieman arveluttava. Osa rakennuksen marmorisista palkistoista ja kattorakenteista on säilynyt varsin hyvin, mutta esimerkiksi huokoisista kalkkikivipylväistä on jäljellä vain 14 pylväsrumpua. Rakennuksen korkeutta ei voida rekonstruoida varmasti, ja projekti onkin aiheuttanut jonkin verran keskustelua arkeologisissa piireissä. Virallisesti asiaan on kehen tahansa vaikea ottaa kantaa, sillä restaurointiprojektin johto on hyvin vaikutusvaltainen, ja kukaan tuskin haluaa vaarantaa työmahdollisuuksiaan Kreikassa.

Konferensseja ja muuta mukavaa

Ranskan-instituutti on Ateenan arkeologisista kouluista vanhin. Se täytti syyskuussa 150 vuotta. Maineikkaiden vuosien juhlistamiseksi instituutti järjesti Ranskan kulttuuri-instituutin kanssa monipäiväisen konferenssin arkeologian historiasta ja politiikasta Kreikassa. Vuosijuhlan yhteydessä avattiin myös Ateenan Kansallismuseossa Ranskan-instituutin tutkimustyötä käsittelevä laaja näyttely *L'espace grec*. Arkeologisen tutkimuksen, kansallisten intressien ja eurooppalaisuuden alkujuurien etsiminen näyttää muutoinkin olevan teema, josta alkavat muutkin kuin arkeologit olla kiinnostuneita; esimerkiksi täällä on työskennellyt tanskalainen sosiologi, joka tutkii parhaillaan Saksan-instituutin historian liittymistä viime vuosisadan kansallisiin ja kansallisuutta korostaneisiin kysymyksiin.

Joulukuun alussa saimme seurata erittäin mielenkiintoista konferenssia, joka näytti keränneen koko Ateenan arkeologisen yhteisön kokoon muutamaksi päiväksi: Amerikan-instituutti järjesti Korintin kaivausten entisen johtajan **Charles K. Williamsin** tuella kolmepäiväisen konferenssin Korintin 100-vuotisen tutkimushistorian kunniaksi. Esitelmöitsijät olivat nimekkäitä amerikkalaisia tutkijoita, lähes kaikki Korintin arkeologiasta väitelleitä. Konferenssi kokonaisuudessaan antoi hyvän kuvan siitä, mitä Korintti tutkimuksellisesti on viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana tarjonnut. Se oli samalla myös Charles K. Williamsin testamentti ja kasvualusta tulevalle tutkimustyölle, sillä hän jätti kaivausten johtajan tehtävät viime keväänä yli kahdenkymmenen työvuoden jälkeen. Niinpä konferens-

si tiivistyi myös tunteen tasolla konkreettisesti siihen, mitä muutosten aika ja vanhemman ja nuoremman sukupolven kohtaaminen voi olla.

Viime päivinä olemme lukeneet lehdistä Makrigiannin alueelle vihdoin aloitettavan Akropolis-museon rakennustöiden käynnistymisestä. Museorakennuksesta järjestettiin arkkitehtuurikilpailu vuosia sitten, ja se sai osakseen paljon kansainvälistä kiinnostusta ja huomiota; onhan Ateenan Akropoliin juurella "oikealla kulttuurimaaperällä" sijaitseva museorakennus suunnittelijalle enemmän kuin mikä tahansa rakennus. Rahoitus- ja kaavoitusongelmien vuoksi hanke kuitenkin haudattiin tai pantiin jäihin pitkäksi aikaa, kunnes se nyt jälleen ilmestyi otsikoihin. Italialainen kilpailuehdotus voitti aikanaan, ja joulukuun puolivälin tienoilla sen tehneen arkkitehtitoimiston ja Melina Merkuri -säätiön välillä allekirjoitettiin sopimus. Niin voittanut rakennus kuin myös muut kilpailussa sijoittuneet ehdotukset ovat pienoismalleina nähtävillä nykyisen Akropolis-tutkimuskeskuksen ensimmäisessä kerroksessa. Italialainen kilpailutyö on alusta alkaen saanut osakseen paljon arvostelua. Ongelmia varmasti tulee tuotamaan se, että uuden ja hyvin modernistisen rakennuksen tieltä on ilmeisesti raivattava pois lukuisia usklassisia taloja, monien tuntemaan Sokrateen vankila -ravintolaan saakka. Tulemme siis ihan instituuttimme kulmille. Museon on suunniteltu avautuvan vuonna 2000.

Syksyyn mennessä tapahtuu paljon. Monessa instituutissa tehdään henkilövaihdoksia, ja se tarkoittaa aina jostain uutta ja erilaista. Me seurailemme tapahtuvaa.

VILLA LANTEN KUULUMISET

Vuosi on vaihtunut ja ulkomaisten instituuttien 50-vuotisjuhlallisuuksien ovat takanapäin. Juhlavuosi tuotti useita kirjoja, joissa peilataan instituuttien merkitystä virallisesti, mutta myös hauskojen tapahtumien kautta.

Viimeistä puolivuotiskauttani leimaa tietenkin oman tieteellisen työryhmäni oleskelu Roomassa tammikuusta toukokuun loppuun. Aiheemme on naiset ja varallisuus keisariajan Roomassa. Roomalaisista perheistä on tutkittu runsaasti ja hyvin 1980-luvun alusta alkaen. Me kirjoitamme antiikin auktorien suhtautumisesta rikkaisiin naisiin, naisista orjien omistajina, keisarinnoista, maanomistajista, irtaimistosta, äideistä lastensa tutoreina ja kirkkoäitien lahjoituksista. Tarkoituksemme on julkaista artikkelikokoelma instituutin julkaisusarjassa. Tieteellisen artikkelin kirjoittaminen on työryhmän juuri maisteriksi valmistuneille jäsenille (**Ria Berg, Riikka Hälikkä, Minerva Keltanen, Janne Pölönen ja Ville Vuolanto**) erinomainen tilaisuus koettaa siipiensä kantavuutta kansainvälisessä tiedeyhteisössä.

Rooma on heillekin täynnä mahdollisuuksia; erinomaisia kirjastoja, seminaareja ja esitelmiä, itse monumenteista ja museoista puhumattakaan. Jo nyt on nähtävissä pyhän vuoden eli vuoden 2000 odotus. Rooma pesee kasvojaan monella taholla, esimerkiksi useat kirkot on restauroitu. Roomaan odotetaan tuona vuonna 30 miljoonaa pyhiinvaeltajaa.

Viime syksynä pidettiin Pompejissa kutsukokous, jossa paikalla oli 150 Pompejista kiinnostunutta tut-

kijaa kaikkialta maailmasta. Täällä puhutaan Pompeji-buumista. Tarkoitus on tehdä pitkän ajan tutkimussuunnitelma, jonka toteutuksessa ulkomaiset, lähinnä arkeologisesti suuntautuneet instituutit ovat läheisesti mukana. Villa Lantessa on huhtikuussa tilaisuus, jossa julkistetaan kaksi väitöskirjaa Pompejista – toisessa ovat tutkimuksen kohteena naiset (**Liisa Savunen**) ja toisessa linnut mosaiikeissa (**Antero Tammisto**). Teosten esittelijöiksi pyydämme italialaisia tutkijoita.

Keväällä ilmestyvät instituutin 40-vuotisjuhlaseminaarin artikkelit, jotka käsittelevät ”kukkulamme” Ianiculumin, Januksen kukkulan historiaa ja topografiaa antiikista nykypäiviin. Kirjoittajina ovat alan huiput: antiikintutkijoista mainittakoon professori **Filippo Coarelli** ja renessanssitutkijoista Bibliotheca Hertzianan johtaja, professori **C. L. Frommel**. Ianiculumin kulteista on kirjoittanut professori **Giulia Piccaluga** oppilaineen. Oma osastonsa ovat Villa Lanten maalauskoristelua ja arkkitehtuuria käsittelevät artikkelit, mm. valtionarkeologi **Henrik Liliuksen** artikkeli. Myös instituutin tuleva johtaja on kirjoittajien joukossa.

Tammikuun lopussa **Tasavallan Presidentti** ja rouva **Eeva Ahtisaari** tekivät valtiovierailun Italiaan ja pitivät virallisen vastaanoton Villa Lantessa. Suomi muistetaan varmasti myös maana, joka omistaa yhden Rooman kauneimmista rakennuksista kaupungin upeimmalla paikalla.

Päivi Setälä

VILLA LANTE VOITTAJANOVELLIN MILJÖÖNÄ

Heikki Kotila

Italiassa järjestetään vuosittain Jean Monnet'n, Euroopan isäksi kutsutun taloustieteilijän nimeä kantava kansainvälinen kirjoituskilpailu. Vuonna 1995 suomalaiset osallistuivat siihen innokkaasti ja eri sarjojen parhaista heitä oli peräti kuusi: novellisarjan voittaja **Liisa Mäntymies** ja kolmanneksi sijoittunut **Riitta Jalonen**, esseesarjan kolmas **Aura Louhija**, nuortentekstien toinen **Päivi Alasalmi** sekä runosarjan kunniainintojen saajat **Juha Vakkuri** ja **Ossi Ojala**.

Kirjoituskilpailun palkinnot on jaettu kesällä 1995.
Vas. pääjärjestäjä Rosemarie Tsubaki, neljäs Aura Louhija,
oik. Riitta Jalonen ja Liisa Mäntymies.
Villa Durazzo (1600-luku), S. Margherita, Liguria.

Liguralainen kustantaja *Editrice Europea* on hiljattain julkaissut kokoelman nimeltä *L'Europea Racconta. Premio Letterario Internazionale Jean Monnet 1995*. Monikielisessä teoksessa on myös suomalaistekstejä, jotka ilmestyivät englanniksi.

Liisa Mäntymies on Villa Lanten ystävien monivuotinen jäsen. Hän on julkaissut muun muassa romaanit *Suru ankara ilo*, 1987 – aikaisemalla nimellä *Suurla* – sekä *Posteljooni*, 1994, samoin kuin uskonto-kulttuuria käsittelevän teoksen *Neitsyt Marian kuva-albumi*, 1995.

Mäntymiehen kilpailuteksti *Vaihtokauppa* sijoittuu Villa Lanteen, jossa hän asui kirjoittaessaan ja tutkiessaan italialaista saattohoitoa tai paavi Aleksanteri VI:n aikakautta. Vuoden 1989 elokuu on jäänyt erityisesti Mäntymiehen mieleen: yötä päivää vallitsi helle ja iltakahdeksalta ilmeistyivät lepakot ilmoittaen, että oli aika ryhtyä kirjoittamaan. Oman inspiroivan sävynsä antoi se, että Lantessa ei asunut muita. Rakennusta remontoitiin, joten sekä johtaja että talonmies joutuivat muualle. Elokuun tunnelma näkyy myös novellissa *Vaihtokauppa*.

Kuvat: Liisa Mäntymies

Buffetti odottaa Villa Durazzon upealla
kivimosaiikkipihalla.

UUTISIA JA TAPAHTUMIA

Apul. prof. **Christer Bruun** Toronton yliopistosta on valittu Suomen Rooman-instituutin uudeksi johtajaksi.

FT **Antti Arjava** on jättänyt pitkäaikaisen työnsä Suomen Ateenan-instituutin säätiön asiamiehenä. Uudeksi asiamieheksi on nimitetty FM **Harri Markkula**. Samalla muuttuu säätiön osoite. Uusi postiosoite on: PL 13 (Meritullinkatu 1 A 5), 00014 Helsingin yliopisto, puhelin (09) 191 22786, fax 191 2 ja sähköposti harri.markkula@Helsinki.fi.

Helsingin yliopiston kansleri on nimittänyt teologian maisteri, Doctor of Philosophy (Cambridge) **Heikki Kotilan** Helsingin yliopiston dogmatiikan dosentiksi. Kotila on työskennellyt Villa Lantessa professori Veikko Litzenin tieteellisen työryhmän jäsenenä. Hän on Villa Lanten Ystävät ry:n hallituksen ja Helikonin toimituskunnan jäsen.

Seuraavat väitökset ovat odotettavissa kevään aikana:

FL **Arja Karivieri** ehti väitellä 24. tammikuuta 1997 Turussa aiheenaan Ateenan myöhäisantiikkinen öljylampputeollisuus. Vastaväittäjänä toimi Dr. **John W. Hayes** Oxfordista.

Institutum Romanum Finlandiae -säätiön asiamies, FL **Antero Tammisto**, väittelee 15. maaliskuuta 1997. Väitöskirjan otsikko on: *Birds in Mosaics. A Study on the Representation of Birds in Hellenistic and Romano-Campanian Tessellated Mosaics to the Early Augustan Age*. Vastaväittäjänä toimii prof. **Klaus-Peter Johne**, Berliinin Humboldt-yliopistosta.

FL **Liisa Savunen** väittelee kevään aikana. Väitöspäivä on 22. maaliskuuta 1996. Väitöskirjan otsikko on *Women in the Urban Texture of Pompeii* ja vastaväittäjänä toimii prof. **Barbara Levick** Oxfordista.

FL **Anneli Luhtala** väittelee kevään aikana. Väitöspäivä on 4. huhtikuuta 1996 ja aiheena on *On the Logical Origin of Syntactical Description in Ancient Grammar*. Vastaväittäjänä toimii apul. prof. **Esa Itkonen** Turusta.

FL **Erkki Sironen** väittelee kevään aikana. Väitöskirjan otsikko on *An Epigraphical Study of Late Roman and Early Byzantine Athens and Attica*. Vastaväittäjänä toimii prof. **Denis Feissel** Pariisista.

Uutta kirjallisuutta:

Lukianos, Satiireja. Suomentanut Aapo Junkola. Esipuhe ja käännöksen tarkistus Martti Leiwo. Tampere 1996. Hinta 150 mk. Myynti: Akateeminen kirjakauppa.

Teos sisältää antiikin kuuluisimman satiirikon dialogeja uusina käännöksinä. Suurin osa Lukianoksen kirjoituksista käsittelee satiirin keinoin filosofiaa ja uskontoa. Hän hyökkää kaikkia antiikin keskeisiä filosofisia koulukuntia vastaan ja pilkkaa niiden oppeja. Varsinkin filosofien mutta myös muidenkin ihmisten ahneuden, omahyväisyyden, ristiriitaisuuksien ja tekopyhyiden paljastaminen on Lukianoksen lempiaiheena. Väsymättä hän irvailee myös taikauskoa, typeryyttä ja erilaisia kiihkoliikkeitä. Tässä suhteessa Lukianos ei ole menettänyt voimaansa nykylukijankaan kannalta, sillä hänen satiirinsa ovat edelleen ajankohtaisia, ehkä jopa ajankohtaisempia kuin aikoihin.

PAPERS AND MONOGRAPHS OF THE FINNISH INSTITUTE AT ATHENS

Vol. II: Björn Forsén and Greg Stanton (eds.), *The Pnyx in the History of Athens: Proceedings of an International Colloquium Organised by the Finnish Institute at Athens*, 142 sivua, 68 kuvaa, 2 liitekarttaa, Helsinki 1996.

Ovh 200 mk, jäsenhinta 150 mk.

Vol. III: Petra Pakkanen, *Interpreting Early Hellenistic Religion: A Study Based on the Mystery Cult of Demeter and the Cult of Isis*, 170 sivua, Helsinki 1996. Ovh 180 mk, jäsenhinta 135 mk.

Vol. IV: Björn Forsén, *Griechische Gliederweibungen - Eine Studie zu ihrer Typologie und zu ihrer religions- und sozialgeschichtlichen Bedeutung*, 225 sivua, 115 kuvaa, Helsinki 1996. Ovh 250 mk, jäsenhinta 190 mk.

Vol. V: Arja Karivieri, *The Athenian Lamp Industry in Late Antiquity*, 328 sivua, 39 kuvaa, 56 kuvataulua, Helsinki 1996. Ovh 300 mk, jäsenhinta 225 mk.

Jäsenhinta koskee Ateenan- ja Rooman-instituuttien ystäviä. Hintoihin lisätään postikulut.

Tilaukset: Suomen Ateenan-instituutin säätiön asiamies Harri Markkula, Uskontotieteen laitos, PL 13 (Meritullinkatu 1 A 5), 00014 Helsingin yliopisto, puhelin (09) 191 22786, fax 191 23591 ja sähköposti harri.markkula@Helsinki.fi.

ACTA INSTITUTI ROMANI FINLANDIAE

Vol. XV: *Studi storico-epigrafici sul Lazio antico* a cura di Heikki Solin, di Mika Kajava, Kalle Korhonen, Hannu Laaksonen, Olli Salomies, 259 sivua. Roma 1996.

Vol. XVI: IANICULUM - GIANICOLO. *Storia, topografia, monumenti e leggende del Gianicolo dall'antichità fino al rinascimento*. A cura di Eva Margareta Steinby. Ilmestyy kevään aikana.

Vol. XVII: *Le iscrizioni urbane ad Anagni* a cura di Heikki Solin e Pekka Tuomisto, 145 sivua. Roma 1996.

COMMENTATIONES HUMANARUM LITTERARUM

Oiva Kuisma, *Proclus' Defence of Homer*. Commentationes Humanarum Litterarum 109, 1996, 157 s.

Kirjoja voi hankkia TIEDEKIRJASTA, os. Kirkkokatu 14, 00170 Helsinki.

Antiikintutkimusta ale-hintaan: Arctos – Acta philologica Fennica:

Myynnissä rajallinen määrä Arctoksen numeroita vuodesta 1976 vuoteen 1994 (X-XXVIII). Yksittäin ostettuna à 10 mk.

v. 1976-87 (yhteensä 12 numeroa + supplementum) 50 mk

v. 1984-94 (yhteensä 11 numeroa + supplementum) 70 mk

v. 1976-94 (yhteensä 19 numeroa + supplementum) 100 mk !!!!

Uusi Arctos XXX/96 ilmestyy helmikuussa. Hinta 250 mk

TEE TILAUS

Raija Sarasti-Wilenius

652 525 tai 040-5457597

Suomen Ateenan-instituutin ystävien ohjelmaa

Matkat ja muut tilaisuudet:

Matka Ateenaan ja sen ympäristöön sekä Wieniin järjestetään 6.-14. maaliskuuta arkkiatri Nils Oker-Blomin reliefin paljastustilaisuuden yhteydessä. Arkkiatri Oker-Blomin pronssinen reliefi sijoitetaan Suomen Ateenan instituuttiin. Matkanjohtajana toimii akatemiaprof. **Jaakko Frösén**.

Lauantaina huhtikuun 12. päivänä klo 16.00 järjestetään Sibelius Akatemian kamarimusiikkisalissa, Pohjoinen Rautatiekatu 9, 2. krs mytologisaiheinen konsertti. Esiintyjinä **Jenny Carstedt**, laulu ja **Junio Kimanen**, piano. Konsertin juontajana toimii **Jaakko Frösén**.

Matka Moskovaan 4.-7. huhtikuuta. Troijan aarteiden näyttely sekä Moskovan nähtävyyksiä ja kulttuuria (mm. Tretjakovin taidegalleria, Kremlin aarrekammio, Bolshoi-teatteri. Alustava hintatarjous n. 3690 mk/henkilö (Finnair). Tarkemmat tiedot ja alustavat ilmoittautumiset tammikuun loppuun mennessä Suomen Matkatoimisto OY Erikaisryhmät/**Ari Huuskonen**, puh. (09) 182 6474, fax 656 324.

Toukokuussa on suunnitteilla risteily Helsingin saaristossa. Noin kahden tunnin taksiveneajelu Helsingin ulkopuolisilla ja itäpuolisilla väylillä. Oppaana prof. **Christoffer Ericsson**.

Syksyllä järjestetään 4.-11. lokakuuta matka Luoteis-Kreikkaan ja Korfulle. Matkanjohtajana toimii FT **Martti Leiwo**.

Lisätietoja matkoista saa **Eino Laaksolta**, puh. (09) 802 3055 (t), 546 428 (k).

Esitelmät ja kokoukset:

Yhdistyksen viime vuoden stipendiaatti FL **Risto Pekka Pennanen** esitelmöi 19. helmikuuta klo 18 aiheesta Populaarimusiikin tutkimus Kreikassa. Paikkana on Café Engel, Aleksanterinkatu 26.

Akatemiaprofessori **Jaakko Frösén** esitelmöi 5 maaliskuuta klo 18 Helsingin yliopiston vanhan puolen auditoriumissa XIV. Aiheena uusin tieto Petran hiiltyneistä papyruksista.

Suomen Ateenan-instituutin ystävät ry:n sääntömääräinen **vuosikokous** pidetään 9. huhtikuuta klo 18 Helsingin yliopiston vanhan puolen auditoriumissa XIV (Sisäänkäynti Aleksanterinkadulta tai Unioninkadulta). Esitelmöitsijä on vielä avoin.

Lukemalla paras

*"On saatava kootuin
voimin syntymään muu-
tampia suomalaisia suur-
lehtiä, jotka voivat
ylläpitää korkeata tasoa
ja kehittyä ajan vaati-
musten mukaisesti."*

Tämä toiminta-ajatus
liittyi Yhtyneiden Kuva-
lehtien 4.7.1934 päi-
vättyyn perustamisia-
kirjaan.

**Tänään Yhtyneet Kuva-
lehdet tarjoaa Suomen
kansalle 32 ajankohtai-
sen aikakauslehden
valikoiman. Lehdet
peittävät maamme
talouksista noin 80%.
Lehdillä on reilusti
yli kolme miljoonaa
suomalaista lukijaa.**

**Yhtyneet Kuvalehdet
- laatua ja lukumäärää**

Jäsenlehti

Suomen Ateenan-instituutin ystävät ry
Sihteeri Hanna Liekso
Viides linja 16 C 79
00530 Helsinki
puh. (09) 773 1217
Villa Lanten ystävät ry
Sihteeri Risto Valjus
PL 604, 00101 Helsinki

Medlemsblad

Finlands Athen-instituts vänner r.f
Sekreterare Hanna Liekso
Femte linjen 16 C 79
00530 Helsingfors
tel. (09) 773 1217
Villa Lantes vänner r.f.
Sekreterare Risto Valjus
PB 604, 00101 Helsingfors

Päätoimittaja

Huvudredaktör

Martti Leiwo
puh. 191 22016
Klassillisen filologian laitos
PL 4 (Vuorikatu 3A)
00014 Helsingin yliopisto
Sähköposti: martti.leiwo@helsinki.fi

Toimituskunta

Redaktionsråd

Mika Hakkarainen, puh. (09) 493 053.
Sähköposti: mika.hakkarainen@helsinki.fi
Mari Halli, puh. (09) 668 92 634.
Sähköposti: mari.x.halli@helsinki.fi
Heikki Kotila, puh. 0400-876 609
Sirkka Stolt, puh. (09) 7010 2360

**Jos haluat jäseneksi,
ota yhteys sihteeriin.**

**Om du vill bli medlem,
kontakta sekreteraren.**

Kirjoittajat:

Jaakko Frösén, Akatemiaprofessori,
Helsingin yliopisto.
Tua Korhonen, FK, Helsingin yliopisto. Yksi
Suomen kansallisbibliografian toimittajista.
Jeannette Lindblom, FM, Helsingfors universitet.
Jari Pakkanen, FL, Suomen Ateenan-instituutti.
Tuleva assistentti.
Petra Pakkanen, FT, Suomen Ateenan-instituutin
assistentti.
Päivi Setälä, johtaja, Institutum Romanum
Finlandiae.

Villa Lanten ystävät on lähettänyt kevään ohjelmastaan jäsenkirjeen.

HELIKON on Suomen Ateenan instituutin ystävät ry:n ja Villa Lanten ystävät ry:n yhteisesti julkaisema aikakauslehti, joka lähetetään jäsenille. Julkaisu ei ole tilattavissa, mutta irtonumeroita saa yhdistysten sihteereiltä sekä Helsingin Akateemisesta kirjakaupasta (25 mk). Lehdelle tarkoitetut kirjoitukset pyydetään toimittamaan päätoimittajalle.

HELIKON utges gemensamt av Finlands Athen-instituts vänner r.f. och Villa Lantes vänner r.f. och distribueras till medlemmar. Prenumerationer emottages inte, men lösnummer kan erhållas genom föreningarnas sekreterare och från Akademiska bokhandeln i Helsingfors (25 mk). Skriftliga bidrag till tidskriften adresseras till huvudredaktören.

Kirjoituksia lainatessa pyydetään mainitsemaan lähde.
Artiklar kan lånas för publicering om källan angives.

Kansi: Hadrianuksen buvilan ns. Teatro marittimo.